

AZ 57. KÖZGAZDÁSZ-VÁNDORGYŰLÉS FŐBB MEGÁLLAPÍTÁSAI

A fenntarthatóság és a klímaváltozás okozta piaci, nemzetgazdasági és társadalmi kihívások adták a központi témáját az idén 125 éves Magyar Közgazdasági Társaság (MKT) éves konferenciájának. A közgazdász-vándorgyűlés három napja alatt – két plenáris és hét szekciós ülés keretében – több mint 130 előadó osztotta meg gondolatait a mintegy 800 fős hallgatósággal.

A rendezvény szerteágazó témái közül a legnagyobb érdeklődést az államháztartás és a bankrendszer fenntarthatósága és az azonnali fizetési rendszer bevezetésének aktualitásai váltották ki; de sok tanulsággal szolgáltak a munkaerőhiányról mint a versenyképességet hátráltató tényezőről; a klímaváltozás agrárgazdaságban várható hatásairól; az Európai Unió jövőbeli fejlődési irányairól; az innovációról, ezen belül a mesterséges intelligenciáról, a robotizációról; a startupok számára kedvező üzleti környezet feltételeiről; a sport gazdaságtanáról, valamint a színházak fenntartható finanszírozásáról szóló kerekasztal-beszélgetések is.

A Magyar Közgazdasági Társaság Elnöksége a szekciósüléseken elhangzottak alapján összeállította az 57. Közgazdász-vándorgyűlés záródokumentumát, és az alábbi megállapításokat, javaslatokat terjeszti elő megfontolásra a magyar gazdaság- és monetáris politika irányítóinak, meghatározó szereplőinek.

A KLÍMAGAZDASÁGTAN IS A FŐÁRAM RÉSZÉVÉ VÁLT

A klímaváltozás hatásait tekintve hazánk az egyik legsérülékenyebb ország Európában. A szélsőséges időjárási jelenségek gyakoribbá válása előbb-utóbb egyre erőteljesebb politikai, szabályozói reakciót vált ki, ami alapvetően változtatja meg a gazdasági környezetet.

A klímaváltozás és az energiaprobléma végre átlépte a gazdasági közgondolkodás ingerküszöbét, sőt a klímagazdaságtan a közgazdaságtan főáramának részévé vált. A technológiaváltás jól ismert és sokat kutatott gazdasági folyamat, ugyanakkor a technológiai fejlődés iránya, üteme és mértéke is nehezen jelezhető előre. Ugyancsak nehéz modellezni a szabályozási környezet változásait. A fenntarthatóbb gazdasági és társadalmi működés érdekében meg kell haladni a gazdasági növekedés mindenhatóságát. Az Európai Unió kohéziós politikájának nagy szerepe lehet az ilyen irányú átmenet – és benne az átalakuláshoz szükséges társadalmi innovációk – támogatásában.

A 2021–2027-es időszak európai uniós költségvetésére tett finn elnökségi javaslat szerint valamennyi tagállam támogatja azt a célt, hogy az EU költségvetésének 25 százalékát a klímacélok szolgálatába kell állítani. Ezért mielőbb olyan konkrét hazai klímavédelmi (agrárgazdasági, vízgazdálkodási, valamint egyéb természet- és környezetvédelmi) programokat kell kidolgozni, amelyek megvalósításával a klímacélokra szánt uniós támogatásokat a leghatékonyabban lehet felhasználni.

A globális felmelegedés kedvezőtlen hatásaival szemben a talajvédelemre, az öntözésre és a levegővédelemre összpontosítva, a megelőzés és az alkalmazkodás eszközeinek támogatásával (például erdőtelepítéssel, épületkorszerűsítéssel, környezetkímélő, digitalizált mezőgazdasági technológiákkal, koncentrált vidékfejlesztési programokkal, valamint a hozzájuk kapcsolódó szabályozási lépésekkel) kell felvenni a harcot. Emellett lokálisan és globálisan is legalább ekkora figyelmet követel az élelmiszer-pazarlás, amely nagyfokú és felesleges környezetterhelést okoz.

A növénytermesztésben – a vízgazdálkodás és öntözés fejlesztése mellett – új, a szárazságot és a szélsőséges időjárási viszonyokat jobban elviselni képes növényfajták térnyerése jelentheti az alkalmazkodás útját. A precíziós gazdálkodás és az „okos falu” fejlesztések a környezetet kevésbé terhelő, energiahatékony megoldásokat kínálnak. Emellett a környezeti terhek igazi csökkentését és a természetes regenerálódás képességének visszaállítását a biogazdálkodás elterjedésétől várhatjuk. Az agrárium alkalmazkodóképességének fontosságát a bankszektor már felismerte, hiszen a klímaváltozás hatásaira nem reagáló technológiák finanszírozása jelenti ma már a nagyobb kockázatot.

Az EU közös agrárpolitikájában várhatóan a jövőben is nagy hangsúlyt képviselnek a területalapú támogatások, amelyek azonban nem ösztönzik kellőképpen a klímaváltozás hatásaira reagálni képes technológiák elterjesztését. Ezt a hiátust a nemzeti agrártámogatás rendszerén belül kell kiküszöbölni. A nemzeti támogatási rendszernek az is a feladata, hogy orientálja a bankok agrárfinanszírozási gyakorlatát.

Ha a környezettudatos és a pazarlásmentességre törekvő szemléletmódot sikerül általános piaci versenyfeltétellé tenni a mezőgazdasági termékek és szolgáltatások területén, akkor van esély egy nagyot lépni a fenntarthatóság irányába. Ebben szerepet játszhat a „zöld finanszírozás”, azaz a környezetbarát beruházások finanszírozásának marketingeszközökkel és támogatásokkal való ösztönzése is.

A MAGASABBAN KÉPZETTEK TOVÁBB DOLGOZNAK

Az úgynevezett intergenerációs transzferrendszer (a családtámogatások, az oktatás, az egészségügy és a nyugdíjrendszer) fenntarthatósága erősen függ a demográfia folyamataitól. A várható élettartam hosszabbodása miatt emelkedik az effektív nyugdíjkorhatár is, így a társadalom öregedése a vártnál kisebb mértékben fenyegeti a nyugdíjrendszer fenntarthatóságát. Az elmúlt években a várható élettartam „növekménye” ugyanis az idősebb munkavállalási életkorban teljes egészében a munkaerőpiacon jelent meg, nem pedig az ellátórendszerben.

Az effektív nyugdíjkorhatár emelkedése nem független a korhatárra érők iskolai végzettség szerinti összetételétől. A magasabban képzettek tovább dolgoznak, így a nyugdíjrendszer mára „begyűjtötte” a korábbi emberitőke-beruházások (vagyis az 1960-as évekbeli oktatási reform) hozamát. A nyugdíjkorhatárt hosszú távon akkor a legkönnyebb emelni, ha beruházunk az emberi tőkébe, és javítjuk az idősök foglalkoztathatóságát. Ebben az egészségügyre is komoly feladatok hárulnak, hiszen az egészségben eltöltött évek száma Magyarországon átlagosan 67 év, ami nagyjából 3 évvel marad el az uniós átlagtól, és a régióban is csak a román értéknél kedvezőbb némileg.

MAGYARORSZÁGON VÉGET ÉRT AZ „OLCSÓ ÉS KORLÁTLAN” MUNKAERŐ-KÍNÁLAT KORSZAKA

Magyarországon véget ért az „olcsó és korlátlan” munkaerő-kínálat korszaka. Az aktivitási és foglalkoztatási ráta tekintetében hazánk felzárkózott az uniós országos középmezőnyébe, a foglalkoztatási rátánk a 20–64 éves korosztályban mára elérte a 2020-ra kitűzött, 75 százalékos célértéket. A munkaerőpiaci folyamatok javulására ható tényezők között meghatározó a versenyszféra munkaerő-felvevő képességének erősödése, a közfoglalkoztatás kiterjesztése, a nyugdíjkorhatár emelése és a továbbfoglalkoztatást ösztönző intézkedések.

Bár a foglalkoztatás minőségi mutatói közül több is javul, továbbra is gyenge pontként azonosítható a viszonylag magas heti munkaóraszám, a bérnövekedés ellenére relatív viszonylatban még mindig alacsony hazai munkakompenzáció és az atipikus munkavállalási formák alacsony elterjedtsége. Külön figyelni kell a nem dolgozó, és már nem tanuló fiatalokra. Az alacsony munkanélküliségi ráta a tapasztalatok szerint magas lemorzsolódást, jelentős fluktuációt okoz a nagyvállalatoknál, a hazai kkv-szektor pedig nehezen talál munkaerőt. Szükséges felhívni a figyelmet arra is, hogy a munkanélküliség jelentősen eltér az ország nyugati és keleti fele között, a munkavállalók mobilitási készsége pedig még mindig alacsony. Éppen ezért célszerű lehet a munkalehetőségeket állami segítséggel a rászoruló területekre juttatni.

A munkaerő csekély országban belüli mobilitásának egyik fontos oka, hogy az azonos méretű és komfortfokozatú ingatlanok ára jelentősen eltér az ország nyugati és keleti térsége között. Így az átköltözéssel elérhető többletkeresetet sokszor teljesen felemészti a drágább lakhatás. Egy-szerre kellene tehát serkenteni, hogy a munkahelyek oda vándoroljanak, ahol van még szabad munkaerő, a munkaerőnek pedig megérje az átköltözés a munkaerőhiányos térségekbe. A vidék népességmegtartó erejét a munkahelyteremtés mellett a tömegközlekedés, a távközlés és az úthálózat fejlesztésével, a lakóingatlanok korszerűsítésének ösztönzésével is fejleszteni lehetne.

A foglalkoztatási formák átalakulása, a digitális forradalom, a technológia folyamatos megújulása, a mesterséges intelligencia térhódítása új készségek felértékelődését hozta el a munkaerőpiacon. A jövőben kiemelt figyelmet kell fordítani ezeknek a nem kognitív készségeknek a fejlesztésére, amiben kulcsszerepe van a kora gyermekkorban; ezért főleg a hátrányos helyzetű családok esetében komoly feladat hárul e téren az óvodákra és az iskolákra.

A hazai autóiipari beruházások kapcsán reális kockázat, hogy Magyarország beleragadhat a közepes jövedelem csapdájába: az értékláncban ugyanis a járműgyártás a legalacsonyabb hozzáadott értékű tevékenység. Amennyiben az ellátási láncban jobb pozícióra törekszünk, az több tudást igényel, ezért a kitörés útja a képzés. Magas nyelvi és tudományos alapkompenciákkal rendelkező, érettségizett szakmunkásokra, valamint a végrehajtáson túl jelentős problémamegoldó képességgel rendelkező, felsőfokú képzettségű szakemberekre van szükség az ágazatban. Mindenképpen támogatható tehát a magas színvonalú, duális képzés további elterjesztése, illetve az a cél, hogy a hazai felsőoktatási intézmények legjobbjai a világ élmezőnyébe kerüljenek. Az oktatás színvonalának emeléséhez mindenképpen felül kell vizsgálni az oktatásban dolgozók bérezési rendszerét.

A korszakváltás számos változást hoz magával a gazdaságban. Bizonyos vállalkozói modellek kihálnak, miközben újak jönnek létre. A kiskereskedelem jelentősen átalakul, a szolgáltatásokban terjed a digitalizáció, és a mesterséges intelligenciára épülő szolgáltatások száma egyre nő. A termelésben az integráció erősödik, ami nagyobb rugalmasságot és élesedő versenyt eredményez. Ahhoz, hogy e kihívásokhoz a kkv-szektor alkalmazkodni tudjon, a generációváltás elősegítése, a technológiai váltás megkönnyítése és a szükséges munkaerő biztosítása elengedhetetlen.

VÁLLALKOZÓBARÁT, INNOVATÍV SZEMLÉLETŰ ÁLLAMRA VAN SZÜKSÉG

A gyors technológiai fejlődés hatalmas lehetőség a társadalom számára, ugyanakkor rengeteg kockázattal is jár. Felmérések szerint 2035-ig a vállalati nyereségek 38 százalékos növekedése várható csupán a mesterséges intelligencia alkalmazásától és robotizáció bevezetéséből. Ugyanakkor a robotizáció teljesen átalakítja a munkaerőpiacot.

Magyarországon az Ipar 4.0 megoldásait elsősorban a folyamatok fejlesztésére alkalmazzák, és jellemzően ma még csak a nagyvállalatok – közülük is elsősorban a feldolgozóiparban tevékenykedő nagyvállalatok – a leginkább nyitottak az új technológiák bevezetésére. Az üzleti intelligencia, a 3D-nyomtatás és a gyártási folyamatok robotizációja a leggyakrabban használt megoldások. Az integrált megoldások bevezetése komoly tőkebefektetést igényel, ezért a kisvállalatok rövid távon hátrányba kerülhetnek az Ipar 4.0 technológiai megoldásainak átvételében. A vállalatok ugyanakkor csak akkor tudnak fenntarthatóan fejlődni, ha képzik is a humán erőforrásaikat az új technológiák hasznosítására.

Az innováció alapú gazdaság kialakítását nem lehet teljes egészében a piacra bízni – az államnak is szerepet kell vállalnia benne. Ehhez nagyon sok sikeres vállalkozás és egy vállalkozóbarát, innovatív szemléletű állam szükséges. A fejlődés elsődleges forrása ugyanis az innovációs képesség.

A hatékony állammal kapcsolatban szükséges tisztázni, hogy az állam számos alapvető funkcióval rendelkezik, amelyeknél a hatékonyság más-más módon értelmezendő és mérendő. Hasznos lenne tehát sorra venni az állami feladatokat, meghatározni az ellátásukhoz szükséges alkalmazotti létszámot és digitalizációs igényeket. Jó példaként említhető a NAV esete, ahol ez a folyamat látványos eredményeket hozott.

Komoly kihívást jelent a hatékonyság mérése. Az állami szektorban – vagy legalábbis annak meghatározó részében – nem a profitorientált cégekhez hasonló hatékonyságmérésre van szükség, hanem a tevékenység jellegéhez igazodó, egyedi módszerekre, amelyek között szerepelnie kell az állam szolgáltatásait igénybe vevő állampolgárok elégedettségmérésének is.

A hatékonyság mérésében fontos lehet az állami támogatások hatékonyságának a nyomon követése is. A sportfinanszírozásnál például érdemes lenne megvizsgálni, hogy van-e olyan támogatási szint, amely fölött a támogatás már kontraproduktív lehet.

SZÜKSÉG LEHET BIZONYOS KONSZOLIDÁCIÓRA A BANKSEKTORBAN

A kelet-közép-európai bankrendszer tudja ma felmutatni a világon a legdinamikusabb növekedési ütemet: a hazai bankszektor profitabilitása megközelíti a 15 százalékot. Az ország jelenlegi fejlettségét nézve csak fele annyi lakáshitel van kint a piacon, mint amennyi indokolt lenne, így e téren számottevő növekedés várható. A vállalati hitelek esetében kisebb a lemaradás, ugyanakkor a kkv-szektorban is van még tér a hitelbővülésre. A bankrendszer hatékonysága elsősorban a piaci körülmények, a felkészültség, a digitalizáció és a verseny függvénye. Szükség lehet bizonyos konszolidációra a bankszektorban, mivel bankként félmillió lakossági ügyfélszám alatt nehezen finanszírozhatók a fenntartható működéshez szükséges fejlesztések. A Takarékcsoport várható intézményfejlesztése önmagában is eredményez bizonyos fokú konszolidációt a szektorban.

A lakáspiacot gyors felfutás jellemzi, ám a lakásállomány megújítási rátája 2017-ben alacsonyabb volt, mint 2009-ben. Mindeközben inkább a tehetősebbek kapnak és vesznek fel hitelt. Egyre nagyobb a háztartások reáljövedelme, a lakáshitel-kihelyezések és a személyi kölcsönök piaca is jelentősen nő, mindezt pedig a babaváró hitel és a CSOK tovább élénkíti. A lakásvásárlásoknál a hitelek aránya még mindig csak 45 százalék, így egy alacsony kamat- és inflációs környezetben, a mostani hitelezési hajlandóság mellett az ingatlanárak további emelkedése várható. Számottevőek ugyanakkor a területi különbségek: a nyugati országrészt és a városokat – különösen a fővárost – jóval magasabb ingatlanárak jellemzik, ezért akárcsak a munkaerő-piacon, e

téren is egy térségileg árnyaltabb ösztönzőrendszerre, illetve támogatáspolitikára lenne szükség. A lakáspiacon a bankszektor számára a legégetőbb probléma ma már a kivitelezési kockázatok csökkentése a lakásépítési projektek finanszírozása kapcsán.

A FINTECH CÉGEK RUGALMAS SZOLGÁLTATÁSAI JELÖLIK KI A FEJLESZTÉSEK IRÁNYÁT

A fizetési szolgáltatások terén a fintech cégek már most versenytársai a hagyományos piaci szereplőknek, és a biztosítási és befektetési területeken is egyre attraktívabbá válnak. Ugyanakkor az emberek ma még jobban bíznak a bankokban. A fintech cégek nyújtotta rugalmas szolgáltatások és megoldások jelölik ki azt az innovációs irányt, amelyet a pénzügyintézeteknek követniük kell, különösen a hitelkihelyezések felgyorsítása terén. A banki ügyfelek többsége szereti és használja a digitális megoldásokat, az MNB pedig több módon is támogatja a fintech megoldások biztonságos terjedését a pénzügyi szektorban, természetesen a pénzügyi stabilitás megőrzése mellett. Fontos lenne a banki háttér folyamatok digitalizálása és robotizálása. Az átutalásoknál a bankszektor nehezen veszi fel a versenyt a fintech cégekkel, mivel az utóbbiakat nem sújtja a tranzakciós illeték.

A fintech cégek szolgáltatásainak versenyképességéhez nagyban hozzájárul az is, hogy a rájuk vonatkozó szabályozás – már ahol egyáltalán létezik – lényegesen lazább a bankokra vonatkozó előírásoknál. Így viszont a működésük kockázata is lényegesen meghaladja a bankokét. Mindenképpen javasolható tehát a banki és a fintech-szabályozás összehangolása, azonos szintre hozása.

Éleledő versenyt hoz a pénzügyi szolgáltatások piacán 2020 tavaszán az azonnali fizetési rendszer életbelépése, amely olyan területeken is alternatívát kínál majd a készpénzes fizetéseknek, ahol ez ma még elképzelhetetlen. A kulcskérdés az átutalások biztonsága lesz, valamint az, hogy a kereskedelemben milyen hamar tud majd elterjedni az azonnali fizetés. Üdvözlendő, hogy az azonnali fizetési rendszer elindulásával egyidőben az MNB széles körű tájékoztató kampányt indít majd.

A TŐKEPIAC FINANSZÍROZÁSI SZEREPÉBEN JELENTŐS TARTALÉKOK VANNAK

Hazánkban az elmúlt években a befektetési szolgáltatók számára a pénzügyi piacok szabályozásáról szóló uniós irányelv (MiFID II) hatálybalépése adta a legnagyobb felkészülési feladatot. A tőkepiac finanszírozási szerepében jelentős tartalékok vannak egész Európában, ugyanakkor az európai uniós szabályozás nem segíti a kis méretű tőkepiaccal rendelkező országokat.

A hazai vállalati kötvénypiac tekintetében nagy elmaradásban van Magyarország mind európai, mind regionális összehasonlításban. A Növekedési Kötvényprogram (NKP) bővíti a vállalati kötvények piacának likviditását, ezzel javítja a monetáris transzmisszió hatékonyságát, hozzájárul a vállalatok egészségesebb forrás szerkezetének kialakulásához, és növeli a pénzügyi stabilitást, lehetőséget biztosítva a jegybank számára, hogy egy válság esetén közvetlenül, gyorsan és hatékonyan avatkozzék be a piaci folyamatokba. A piaci szereplők véleménye szerint fontos, hogy a vállalati kötvények piaca hazánkban lendületet kapjon, aminek eléréséhez az NKP jó kezdeményezés: segíti a vállalatokat forrásbevonási szerkezetük diverzifikálásában, egyúttal felkészíti őket újabb finanszírozási lehetőségek feltárására.

A SIKERES TŐZSDEFEJLESZTÉS ALAPJA A LAKOSSÁG NÖVEKVŐ PÉNZÜGYI VAGYONA

A hatékonyabb vállalati finanszírozás érdekében innovatív megoldásokra van szükség. A Budapesti Értéktőzsde számításai szerint mintegy 300–400 tőzsdékes cég működik ma Magyarországon. Ezeknek a vállalatoknak tőkére van szükségük a növekedéshez. A sikeres tőzsdefejlesztés alapja lehet, hogy az elmúlt években csaknem 70 százalékkal nőtt a lakosság pénzügyi vagyona. Ugyanakkor továbbra is rendkívül alacsony a megtakarításokban a részvények aránya.

A fenntartható fejlődéshez kapcsolódó befektetési attitűd nem jellemző még Magyarországon: a környezettudatossággal szemben továbbra is csak a költségek és hozamok egyenlegét helyezik előtérbe a befektetők. Egyes tőzsdei kibocsátók ugyanakkor már most is kiemelt figyelmet fordítanak a fenntarthatóságra. További fontos cél lehet a „zöldkötvények” népszerűsítése is.

A STRUKTURÁLIS ALAPOK MEGHATÁROZÓK MARADNAK

Az Európai Unió fontos lépések előtt áll 2019 őszén: döntenie kell az uniós intézmények új vezetőiről és a 2021–2027-es költségvetésről – méghozzá a brexit okozta bizonytalanságok közepe. Magyarországnak az lenne az érdeke, hogy az Egyesült Királyság bent maradjon az Európai Unióban, ugyanakkor a kormányzat felkészült a szigetország megállapodás nélküli távozására is. Az Egyesült Királyság területén élő mintegy 150–200 ezer magyar, valamint a hazánkban élő 5–10 ezer brit állampolgár szerzett jogai egyik megoldás megvalósulása esetén sem sérülhetnek.

Az elmúlt öt évben mind az Európai Bizottság, mind pedig az Európai Parlament működésében erősödött a föderalista szemlélet. Az elkövetkező években javulhat az együttműködés a magyar kormány és az uniós intézmények, különösen az új összetételű Európai Bizottság között, ugyanakkor egyes területeken számos konfrontációra kell felkészülni. Sok a nyitott kérdés a bankunió és a monetáris unió vonatkozásában, a globális erőterben pedig egyre több olyan jelenség van (így a digitalizáció, az éghajlatváltozás elleni küzdelem, a biztonságpolitika és a migráció kérdése), amely az EU pozícióvesztésével járhat.

Az elkövetkező időszak egyik legnagyobb kihívása a 2021 és 2027 közötti uniós keretköltségvetésről szóló vita, amely áthúzódhat a jövő év első felére is. Nem kérdés, hogy a strukturális és beruházási alapokra épülő kohéziós politika a jövőben is meghatározó lesz az EU politikái között. Ugyanakkor az Unió figyelme a közép- és kelet-európai országoktól dél felé fordult, egyrészt a déli tagállamok gyengébb gazdasági teljesítménye, másrészt a menekültválság nyomán. Az EU kohéziós politikájának a prioritása továbbra is az intelligens, fenntartható és befogadó növekedés lesz. Fel kell készülni rá, hogy Magyarország helyzete a jelenlegihez képest jelentősen romlik majd, és a hazánkba érkező EU-támogatás a tíz évvel ezelőttnél akár a 60 százalékára is csökkenhet.

A konvergencia működése az európai integráció alapvető feltétele, ugyanakkor a válság óta a mediterrán tagállamok esetében a divergencia a jellemző. A konvergencia újjáélesztésének strukturális feltétele a teljes tényezőtermelékenység folyamatos és fenntartható javulása, a tudást és az intézményeket is átfogó innováció, valamint a társadalmi értékrendszer és a kultúra teljesítményalapú fordulata. A strukturális konvergencia előrehaladásához az EU-ban és a tagállamokban mélyreható szerkezeti reformok szükségesek.